

"Por una cabeza" – Carlos Gardel

"בשל ראש" – טנגו מאת קרלוס גרדל

רקע ליצירה:

קרלוס גרדל, (1890–1935) מגדולי זמרי הטנגו הארגנטינאיים בכל הזמנים, כתב והלחין ביחד עם עמיתו אלפרדו לָה-פֶּרָה בשנת 1935 (שלושה חודשים לפני מותו הטראגי בתאונת מטוס), את להיט הטנגו הידוע ביותר שנוצר על ידו - "בשל ראש". בשיר זה מושר מונולוג של מהמר במרוצי סוסים המשווה ומעמיד את התמכרותו להימורים אל מול אהבתו לנשים. נושא השיר, בדומה לשירי טנגו רבים, מלא בתכנים של כאב ודרמה אנושית. ניתן להבחין שהחל מהעשור השני של המאה ה-20 שירי הטנגו היו רוויים בתכנים דרמטיים וטרגיים מסוג זה, כשברקע תמיד יהיה עיסוק בשברון לב, געגועים, צער ויגון.

ז'אנר הטנגו, שעבר גלגולים רבים במהלך שנות קיומו, נכתב במקורו כמוזיקה עממית פשוטה המיועדת לריקודים. הטנגו החל להיות מקובל במתכונת המוכרת במחצית השנייה של המאה ה-19 בארגנטינה, בעקבות סגנון המילונגה המהיר. כלי הנגינה המזוהה יותר מכל עם הטנגו הוא הבנדונאון (Bandoneón), הנראה ומזכיר בצלילו את האקורדיאון. בשל אופיו הייחודי של כלי זה, הדורש ככל הנראה נגינה איטית יותר, נוצר הטנגו כגרסה מתונה למילונגה.

הטנגו בראשיתו נחשב לז'אנר נמוך ועממי, ואת שיריו נהוג היה לנגן בבתי קפה או בתי בושת. רק בשלבים מאוחרים יותר הוא צמח להיות סגנון מוזיקאלי בעל אפיון מעודן המיועד לריקודים סלונים בחסות החברה הגבוהה. הסגנון הייחודי של ז'אנר זה התפתח היטב ברחבי העולם, וכיום מזוהים שלושה סגנונות טנגו עיקריים – הארגנטינאי, הצרפתי והאמריקאי. הבנדונאון מוסיף להיות הכלי המזוהה ביותר עם הסגנון, כשלו רוב מצטרפים אליו במסגרת של אנסמבל קטן כינור, פסנתר (או גיטרה), וקונטרבס.

הגל החדש של סגנון הטנגו בשנות ה-50 של המאה ה-20, הביא לכך שניתן היה לשמוע את הטנגו גם באולמות הקונצרטים וז'אנר אומנותי לכל דבר ועניין. אסטור פיאצולה, מגדולי המלחינים הארגנטינאים של זמננו, הוביל את השינוי, ומצא את הדרך לחלץ מהמנגינות העממיות את הקסם והתחכום הפנימי שקיים בהן. הצלחתו הייתה רבה, מאחר ואחרים המשיכו בדרכו וכתבו יצירות ועיבודים ליצירות קיימות לתזמורות סימפוניות (לרבות השיר "בשל ראש" שג'ון וויליאמס עיבד לנגינתה של תזמורת סימפונית עם הסולן יצחק פרלמן).

שירת הטנגו, כאמור, החלה להיות מקובלת החל מהעשור השני של המאה ה-20, ושירו של גרדל, שנכתב ב-1935, הפך ללהיט במהירות רבה. לאחרונה (בעקבות פקיעת זכויות היוצרים) ניתן לשמוע את נעימת השיר בסרטים ובסדרות רבות דוגמת הסרטים "ניחוח אישה", "רשימת שינדלר", "שקרים אמתיים", "פרידה" ועוד. השיר מבוצע במרבית

הפעמים בגרסה אינסטרומנטלית, כך שאין כבר כמעט זכר להקשר המקורי ולמילות השיר.

ניתוח קל של מבנה השיר:

השיר "pour una cabeza" מורכב משני חלקים - בית ופזמון, החוזרים על עצמם שוב ושוב. בעיבודים התזמורתיים למיניהם בכל חזרה ישנה התגברות של התזמור, כך שאפקט הדרמטיזציה, שבין כה וכה קיים בשיר, מתעצם לנוכח נגינת התזמורת. חלקו הראשון של השיר, ברוחו העממית, כתוב אומנם סביב טוניקה סול, אך זוהי רק תחנת פתיחה וסגירה. המלודיה "נוודת" בצורה מודלית אופיינית גם לסולמות אחרים:

The musical score is written in G major (one sharp) and 2/4 time. It consists of four staves of music. The first staff starts with a boxed 'A' above the first measure. The second staff begins at measure 9. The third staff begins at measure 17. The fourth staff begins at measure 25. The music features various rhythmic patterns, including triplets and sixteenth notes, and a key signature change to F major at measure 25.

התווים הרשומים אינם משקפים את הרוח האמתית של היצירה, מאחר ובדומה למוזיקת הג'אז, התווים הם רק הבסיס למקצבים החיים בנגינתם של המבצעים. מקצב הטנגו

הבסיסי (שלרוב יחזור באוסטינטו בליווי) ישמע כך:

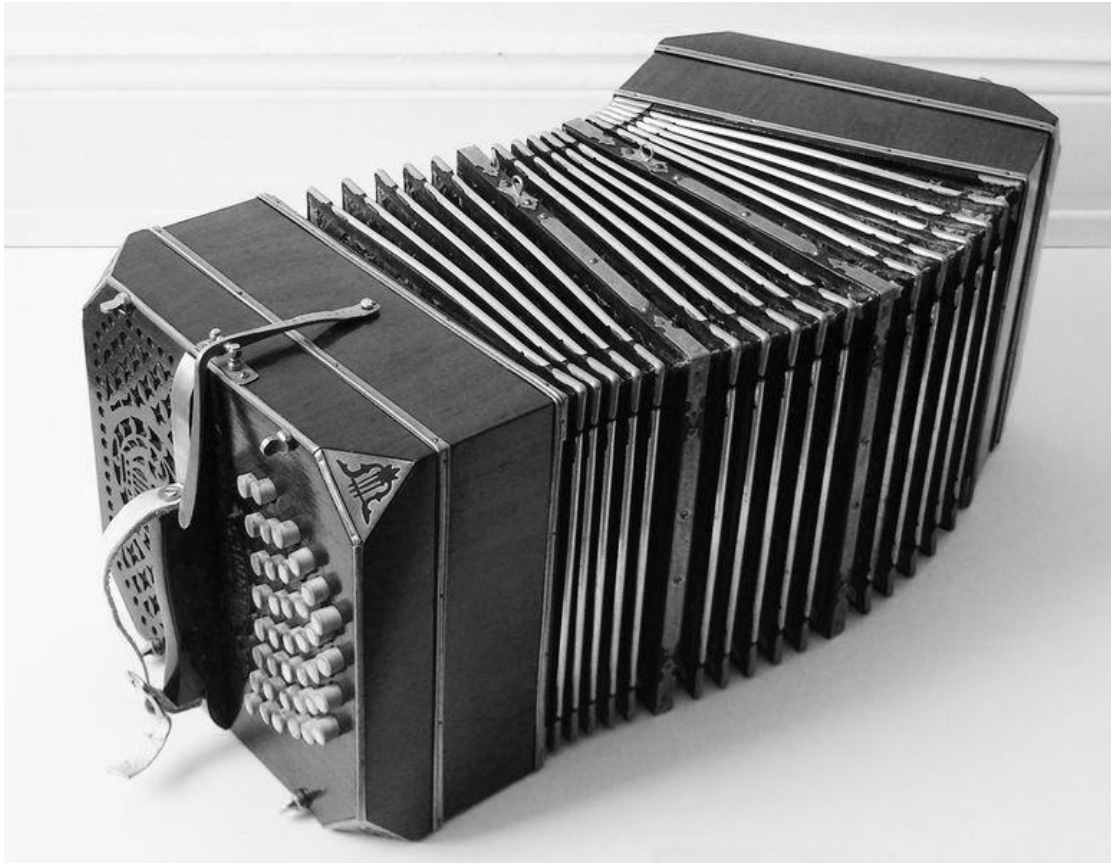
המקצב שעומד בבסיס הביצוע מאפשר לנגנים, ובמיוחד לסולנים, לנגן את המנגינה ביתר חופשיות, תוך שימוש ברובטו, בשינוי חופשי של מקצבים, ובנגינה מאולתרת המלווה באקספרסיביות רבה. החלק השני של השיר, הדרמטי יותר, מנוגן לרוב באוניסון על-ידי כמה כלים, וכך גם בתזמורים שנעשו לשיר, על כן חלק זה ינוגן באופן מדויק יותר:

הצעות לפעילות:

דיון והרחבה:

ניתן לפתח דיון עם התלמידים על הטנגו ומקורותיו, ולהציגו כסגנון שהתפתח מהמוזיקה העממית שיועד בראשיתו לריקודים בלבד. ניתן להבהיר שמדובר כיום בסגנון מוזיקאלי "מהוגן" שחדר לאולמות הקונצרטים, וניתן להצביע על תופעות דומות בהיסטוריה של המוזיקה (כמו הסוויטה הבארוקית שהפכה ליצירה קונצרנטית לכל דבר ועניין).

עם זאת, עדין מדובר בסגנון שהוא בעיקרו עממי. על כן, ניתן להצביע על ההרכב הבסיסי שמוביל את יצירות הטנגו השונות – בנדונאון, פסנתר, כינור ובס. לעתים הגיטרה החליפה את הפסנתר, בעיקר בשל בעיות של ניידות הכלים. בנוסף, מאחר ואין בהרכב באופן מסורתי תוף, סגנון הנגינה של הבס והפסנתר הופך להיות קצבי, לרבות תצורת הנגינה, שהיא גם הרבה פחות מעודנת מהנגינה הקלאסית המוכרת. כדאי להראות דוגמאות וידאו לשם המחשה, או להשתמש בהקלטה, לצד תמונות של ההרכב ושל הבנדונאון:

תזמור קל:

ניתן להתייחס להיבט הקצבי של היצירה וללוות את היצירה במקצב הליווי המוכר:

במהלך החלק הראשון והשקט יותר, בו לרוב מנוגן סולו הכינור ניתן להמתין, ובחלק השני בו מקצב הטנגו נשמע בגאון, אפשר להצטרף במחיאות כף או בעזרת כלי הקשה עם המקצב המלווה.

ריקוד הטנגו הוא ריקוד סלוני בעל צעדים בסיסיים פשוטים, אך נראה שללא שיעורים של בעלי ידע מקצועי או חובבני בתחום יהיה קושי אמתי לגרום לתלמידים לרקוד את הריקוד. עם זאת, אפשר לבסס צעדים בסיסיים של הליכה קדימה, אחורה ולצדדים בהתאם למקצב הליווי הבסיסי שלפיו ערכנו את התזמור.

להלן התווים של החלק השני של המנגינה שניתן לבצעה בסולם נוח בעזרת חליליות, או בהתאם לדגשים בעזרת פעמונים מלודיים ומטלופונים. יש לשים לב שהספרה תהיה באלברווה, ושהכתיבה ב-4 רבעים היא לשם נוחות קריאת התווים. לרשותכם ליווי פסנתרני לשם תרגול:

בשל ראש - por una cabeza

גרדל

The image shows a musical score for the piece 'por una cabeza' (בשל ראש). The score is written in 4/4 time and consists of four staves. The first staff contains the main melody, starting with a whole rest followed by quarter notes G4, A4, B4, and C5, with accents (^) above the last two notes. The second staff begins at measure 10 and continues the melody with quarter notes D5, E5, F5, and G5, also with accents. The third staff begins at measure 19 and continues with quarter notes A5, B5, C6, and D6, with accents. The fourth staff begins at measure 29 and continues with quarter notes E6, F6, G6, and A6, with accents. The score concludes with a double bar line and a key signature change to one sharp (F#).